

Moralni razvoj

SOCIJALNA PSIHOLOGIJA, 23.10.2024.

Moralnost

- Zašto postoji moral?
- Društvene i moralne norme – standardi ponašanja u datom društvu koji postaju regulator mišljenja i ponašanja individue
- Kako se razvija moralnost?
- Moralno upitne prakse?
- Šta se dešava kada više nema sankcija za takve prakse?

Moralnost

- Moralnost obuhvata tri komponente:
 - Kognitivnu – znanja o moralnim principima, koja su pravila ponašanja - šta je prihvatljivo, šta je neprihvatljivo
 - Emocionalnu – osećanja koja se javljaju u vezi sa moralnim postupcima (stid, krivica, ponos, zadovoljstvo...)
 - Konativnu (bihevioralnu) – ponašanje koje jeste ili nije usklađeno sa moralnim normama

Moralna svest je razvijena kada su ove tri komponente prisutne i međusobno usklađene

Moralni razvoj

Pijažeova kognitivističko-razvojna orijentacija

- Zainteresovan za 3 glavna aspekta dečijeg razumevanja moralnih problema:
 - ✦ Dečije razumevanje pravila (Odakle dolaze pravila; Ko donosi pravila)
 - ✦ Dečije razumevanje moralne odgovornosti (Ko je kriv za „loše“ stvari; Postoji li razlika između slučajnog i namernog činjenja „loše“ stvari)
 - ✦ Dečije razumevanje pravde (Da li kazna treba da odgovara zločinu; Da li su krivci uvek kažnjeni)
- Način dečijeg promišljanja – moralno rezonovanje
- Kvalitativna razlika u odnosu na moralno mišljenje odraslih

Moralni razvoj

Pijažeova kognitivističko-razvojna orijentacija

Primer A: Dok se Ana igrala makazama, slučajno je posekla maminu haljinu koja se nalazila u blizini i napravila ogromnu rupu u njoj.

Primer B: Dok se Ana igrala makazama, palo joj je na pamet da uzme maminu haljinu i napravi na njoj malu rupicu koju mama neće primetiti.

Da li su oba deteta jednako kriva?
Koje dete je nevaljalije i zašto?

Parovi priča razlikuju se po:

- Nameri sa kojom je izvršena radnja
- Posledici do koje radnja dovodi

Dve faze moralnog razvoja:

- Heteronomna moralnost
- Autonomna moralnost

Moralni razvoj

Pijažeova kognitivističko-razvojna orijentacija

- Heteronomna moralnost (otprilike do 7. godine)
 - ✦ Odlike:
 - Moralnost autoriteta i dužnosti – biti dobar znači biti poslušan
 - Poštovanje slova, a ne duha zakona – kazna se primenjuje radi kazne, bez obzira na prirodu zabranjenog dela
 - Imanentna pravda
 - Objektivno shvatanje odgovornosti – moralni realizam – vodi se računa o posledicama, a ne nameri nekog dela.
 - ✦ U osnovi ovog stadijuma su:
 - Egocentrizam (kao važna odlika kognicije)
 - Realizam
 - Prinuda od strane odraslih

Moralni razvoj

Pijažeova kognitivističko-razvojna orijentacija

- Autonomna moralnost (otprilike do 12. godine)
 - ✦ Činioci razvojne promene:
 - Intelektualni napredak (decentracija)
 - Popuštanje prinude (sve veće uvažavanje deteta)
 - Saradnja sa vršnjacima
 - ✦ Moralni relativizam – nema apsolutnog ispravnog i pogrešnog
 - Uzimaju u obzir i namere

Menja se pogled na laži

Menja se razumevanje svrhe kazne

Moralni razvoj

Kolbergova teorija razvoja moralnosti

Negde u Evropi, žena je pred smrću od specijalne vrste raka. Postoji vrsta leka za koju doktori kažu da bi je mogla spasiti. To je forma radijuma koju je naučnik u istom gradu nedavno otkrio. Pravljenje leka je izuzetno skupo, ali naučnik traži deset puta veću cenu spram cene pravljenja leka. On je platio 200 dolara za radijum, a traži 2000 dolara za samo jedan lek. Muž bolesne žene Hajnc, odlazi kod svih prijatelja i poznanika da pozajmi novac, ali uspeva da skupi samo 1000 dolara, što je činilo polovinu cene potrebnog leka. Rekao je naučniku da njegova žena umire i zamolio ga da mu ili da lek po jeftinijoj ceni, ili da mu dopusti da ga isplati kasnije. Ali, naučnik ga je odbio rekavši da ima nameru da unovči pronalazak leka. Hajnc je probao sve da uradi. Bio je očajan jer nije imao rešenje. Počeo je da se bavi mišlju da obije apoteku i ukrade lek za svoju ženu.

Da li Hajnc treba da ukrade lekove i zašto?

Da li bi bilo drugačije da Hajnc nije voleo svoju ženu?

Da li bi bilo drugačije da je osoba koja umire Hajncu stranac?

Da li bi policija trebalo da uhapsi naučnika zbog ubistva Hajncove žene ako ona umre?

Moralni razvoj

Kolbergova teorija razvoja moralnosti

1. Prekonvencionalna moralnost

- Stadijum I
 - ✦ Hajnc ne bi trebalo da ukrade lek jer će otići u zatvor zbog toga
- Stadijum II
 - ✦ Hajnc bi trebalo da ukrade lek jer mu je potrebna njegova supruga da pazi na njega, stoga mu je važno da se ona oporavi

2. Konvencionalna moralnost

- Stadijum III
 - ✦ Hajnc bi trebalo da ukrade lek jer bi njegova žena to očekivala od njega, i drugi bi ga više cenili zbog toga
- Stadijum IV
 - ✦ Hajnc ne bi trebalo da ukrade lek jer zakon zabranjuje krađu, a dužni smo da se pridržavamo zakona

3. Postkonvencionalna moralnost

- Stadijum V
 - ✦ Hajnc bi trebalo da ukrade lek jer je lekar nepravedan jer je tražio previše za lek i zbog toga trpi dobrobit ostalih
- Stadijum VI
 - ✦ Hajnc bi trebalo da ukrade lek jer je život važniji od vlasništva ili novca i ljudi zaslužuju da žive bez obzira na sve

Moralni razvoj

Kolbergova teorija razvoja moralnosti

1. Prekonvencionalna moralnost (otprilike do 9. godine) – pravila su spoljašnja; nema koncepcije ispravnog i pogrešnog
 - *Stadijum I – Heteronomna moralnost*
 - ✦ Izbegava se kršenje pravila zbog straha od kazne
 - ✦ Okretanje ka figurama autoriteta radi razlikovanja granice između ispravnog i pogrešnog
 - *Stadijum II – Instrumentalna moralnost*
 - ✦ Ispravno je ono što je fer, što je jednaka razmena
 - ✦ Prepoznaju se interesi drugih

Moralni razvoj

Kolbergova teorija razvoja moralnosti

2. Konvencionalna moralnost (adolescenti i veliki broj odraslih) – pravila su internalizovana, ali se ne ispituju
 - *Stadijum III – Uzajamna moralnost*
 - ✦ Ispravno je biti dobar – živeti u skladu sa očekivanjima bliskih osoba i u skladu sa sopstvenom ulogom
 - ✦ Uzimaju se u obzir reakcije više ljudi
 - *Stadijum IV – Moralnost društvenog sistema*
 - ✦ Ispravno je ono što doprinosi društvu ili grupi
 - ✦ Akcija je moralna ako je zakonita ili barem običajno prihvaćena
 - ✦ Pridržavanje konvencija, ispunjavanje društvenih dužnosti

Moralni razvoj

Kolbergova teorija razvoja moralnosti

3. Postkonvencionalna moralnost – moralno je ono što je pravedno (što može da se razlikuje od zakona)
 - *Stadijum V – Moral ljudskih prava i društvene dobrobiti*
 - ✦ Ispravno je ono što je opšte korisno – najveće dobro za najveći broj ljudi
 - ✦ Zakoni postoje za dobro širokih masa, ali nekada idu na štetu pojedinca
 - *Stadijum VI – Univerzalni etički principi*
 - ✦ Pridržavanje etičkih načela koje je pojedinac lično izabrao – univerzalnih načela pravde
 - ✦ Jednakost ljudskih prava i poštovanje dostojanstva ljudskih bića kao pojedinačnih osoba
 - ✦ Osoba je spremna da istupi i brani ove principe, čak i ako to podrazumeva da će se suprotstaviti društvu.

Moralni razvoj

Kolbergova teorija razvoja moralnosti

- Kognicija kao ključ moralnosti
 - ✦ Ne bavi se ponašanjem već moralnim mišljenjem i rasuđivanjem
- Ceo uzrasni raspon
- Redosled stadijuma je nepromenljiv, konstantan i univerzalan; kroz stadijume se može prolaziti različitom brzinom
- Primer dileme: Šta bi uradio/la da pronađeš novčanik pun novca i imao/la nagon da ga zadržiš za sebe?
- Kritike:
 - ✦ Ispitanici muškog pola
 - ✦ Postojanje VI stadijuma?

Socijalni motivi

Motivacija

- **Motivacija** je proces pokretanja aktivnosti čoveka, njenog usmeravanja na određene objekte i regulisanja aktivnosti radi postizanja određenih ciljeva.
- **Motiv** je pokretačka snaga koja izaziva aktivnost čoveka, koja ga usmerava i upravlja njime.
 - Odgovor na pitanje **ZAŠTO** (se neko ponaša na određeni način)
- **Socijalni motivi** počivaju na psihološkim potrebama za čije je zadovoljenje neophodan kontakt sa drugim ljudima i koji su zajednički većem broju ljudi

Socijalni motivi

- **Odlike socijalnih motiva:**
 - Mogu se zadovoljiti samo direktnim kontaktom sa ljudima, direktnom interakcijom
 - Pokreću na socijalno ponašanje, podstiču na socijalnu interakciju
 - Počivaju na psihološkim potrebama i nisu posledica nekog biološkog viška ili manjka
 - Razvijeni su u različitom stepenu kod svih članova društva i podstiču (manje ili više) na društveno ponašanje – dimenzionalni pristup

Socijalni motivi

- Primeri socijalnih motiva
 - Gregarni motiv
 - Afilijativni motiv
 - Motiv afektivne vezanosti
 - Agresivnost (motiv borbenosti)
 - Motiv za moći
 - Motiv za priznanjem, statusom i prestižom
 - Motiv postignuća
 - Altruistički motiv
 - ...

Afilijativni motiv

Afilijativni motiv

Potreba da se bude u kontaktu ili prisustvu drugih ljudi, da se sa njima stupi u interakciju

Kada je ovaj motiv frustriran, javlja se osećaj nelagode, neizdržive napetosti, a dugoročno može da se javi i depresivnost

Primeri iz života:

- Samica u zatvoru, ljudi na pustim ostrvima

Gregarni motiv – nije isto što i afilijativni!

- želja osobe da bude deo grupe, da se udružuje i živi sa drugima
- „motiv stada“
- osnova društvenog života i svih vidova udruživanja ljudi

Afilijativni motiv

- U kojim situacijama ljudi žele, a u kojim ne, da budu u društvu drugih osoba?
 - **Žele kada...**
 - ✦ su u situacijama koje su prijatne, radosne
 - ✦ su u situacijama koje doživljavaju preteće (anksioznost, blag do umeren strah)
 - **Ne žele kada...**
 - ✦ su u situacijama koje su neugodne (nervoza, napetost, neuspešnost, intenzivan strah...)
 - ✦ su u situacijama koje postavljaju zahtev za visokom koncentracijom (važna odluka, težak problem)

Afilijativni motiv

- Zašto ljudi traže društvo drugih osoba?
 - Dobijanje pozitivne stimulacije
 - Dobijanje pažnje i pohvale
 - Dobijanje emocionalne podrške
 - Smanjenje neizvesnosti
 - ✦ Zaštitni efekat socijalne podrške – ljudi koji imaju doživljaj da imaju snažnu socijalnu podršku, otporniji su na stres

Afilijativni motiv

- Šahterov eksperiment: <https://www.youtube.com/watch?v=3imjiyLpBaU>
- Eksperiment koji se tiče efekata elektro šokova
- Dve grupe ispitanica:
 - Rečeno da će dobiti elektro šokove koji će biti bolni i intenzivni, ali bez trajnih posledica (SNAŽNA ANKSOZNOST)
 - Rečeno da će dobiti elektro šokove, ali da oni neće biti bolni, već čak i prijatni (NISKA ANKSIOZNOST)
- Sve ispitanice zamoljene da sačekaju 10 minuta – da li bi želele da čekaju same ili u društvu?
- Rezultati: Ispitanice koje su očekivale blage elektro šokove (grupa niske anksioznosti) imale su manju potrebu (33%) za društvom drugih, u odnosu na ispitanice iz grupe visoke anksioznosti koje su očekivale bolne elektro šokove (63%)

Afilijativni motiv

- Zašto se ljudi druže u stresnim situacijama?
 - Socijalno poređenje (Veća kognitivna jasnoća)
 - ✦ Traži se društvo osoba koje su u istoj situaciji – utvrđivanje primerenosti sopstvenih reakcija
 - ✦ Kulik, Mahler & Moore (1996) – pacijenti preferiraju razgovor sa drugima koji prolaze kroz iste/slične procedure
 - Smanjivanje napetosti
 - ✦ Preferiraju se osobe koje su manje emocionalne, umereno plaše ili osobe koje mogu pružiti emocionalnu podršku i umirenje
 - Traženje informacija
 - ✦ Procena stepena opasnosti
 - ✦ Traže se „stručnjaci“
 - ✦ Kulik & Mahler (1989) – pacijenti su noć pre operacije češće birali da provedu sa nekim ko je već prošao operaciju, nego sa nekim ko takođe čeka na istu

Afilijativni motiv

- Nedostatak druženja i zdravlje
- Berkman & Syme (1979):
 - Longitudinalno istraživanje sa starijim osobama
 - 9 godina nakon prvog dela istraživanja, postavili su pitanje o karakteristikama povezanim sa lošijim zdravljem i većom smrtnošću
 - ✦ Socijalna izolacija
 - Za muškarce važniji brak
 - Za žene važniji odnosi sa prijateljima i porodicom
 - ✦ Direktna povezanost – kontrolisani drugi bitni faktori

Zanimljivosti i preporuke

- TED talk o značaju socijalne podrške za naše fizičko zdravlje:
<https://www.youtube.com/watch?v=ptIecdCZ3dg>